

Kulákverők – Államvédelmi erőszak a falvakban, 1949 ^[1]

„Amikor a kulák megmozdul a rendszer ellen, éreznie kell a hatalom ökleit” – jelentette ki Kádár János a belügyi tárca Politikai Kollégiuma előtt 1949. március 7-én. A miniszter részletesen beszámolt a falusi társadalomban befolyással rendelkező gazdaréteg elleni adminisztratív intézkedésekről, miután a közvetlenül neki alárendelt Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságának (BM ÁVH) vezetője, Péter Gábor referált a „gyorsan mozgó különleges csoport” bevetéseinek első tapasztalatairól. Az alábbiakban a történetírásban többször felemlített megnyilatkozások teljesebb szövegek környezetét közlöm, illetve azt mutatom be, hogy mi tudható a „hatalom ökleiről”, az említett erőszaktevésekről.

Bevezető

Rendőrökből átvételek

A vidéken bevetett osztagot a kulákellenes kampányon túl, az államvédelmi karhatalom megszervezésének évekre visszanyúló, folyamatos igénye hívta életre.^[1] A Magyar Államrendőrség kötelékébe sorolt politikai rendészeti osztályoknak ugyanis 1945. januári megalakulása után évekig nem volt saját, nagyobb szabású csapaterős feladatokra alkalmas állománya. Az eleinte budapesti ügyekben illetékes Péter Gábor, valamint a vidéki politikai nyomozásokat irányító *Tömpe András* is kizárólag a felettes rendőr-főkapitányságok őrszemélyzetére támaszkodhatott épületeik, foglyaik őrzésekor.^[2]

Tömpe András (1913–1971)

A források tanúsága szerint előbbi csak 1946 júniusára érte el, hogy a nap bármely órájában az ő és helyettesei rendelkezésére álljon egy állandó karhatalmi készültségi osztag.^[3] Az egyesített, országos hatáskörű Államvédelmi Osztály (ÁVO) – elődszervezeteihez hasonlóan – nem rendelkezett nagyobb létszámú fegyveres alakulattal, a biztosítási feladatokat továbbra is a rendőri őrség tagjai látták el. A különítmény első, névről ismert vezetője *Vladár Sándor* volt,^[4] őt követte 1948. július 30-án *Kajli József*.^[5] Bár az ÁVO kétéves fennállása alatt létszámát tekintve növekedett, Péter ezzel önmagában nem volt elégedett. Szemei előtt egy még nagyobb államvédelem képe lebegett, s méghozzá olyan, amely saját, ávos karhatalommal rendelkezik.

Péter Gábor (1906–1993)

[3]

A politikai rendőrséget érintő kérdések legfelsőbb pártfórumán, a Magyar Dolgozók Pártja Belügyi Bizottságában 1948. július 6-án, *Rajk László* belügyminiszter fel is vetette egy 8–10 ezer fős karhatalom, amolyan „demokratikus csendőrség” szervezését az ÁVO mellérendeltségében.[6] Hat nappal később, július 12-én egy éjszakába nyúló ülésen Péter újra benyújtotta igényét a saját őrszemélyzeti parancsnokságra.[7] A zöld jelzés ellenére a Péter–Rajk-koncepció gyakorlati kivitelezése nem indult meg azonnal. Igaz, az őrszemélyzeti lobbis első részsikereként két turnusban 100–100 fő szerelt át a rendőrség Központi Kiképző Zászlóaljától az államvédelem Rendőri Őrségéhez.[8] de a tárca élén történt változások (Rajkot augusztus 5-én külügyminiszteré nevezték ki, utódja Kádár lett) és a politikai rendőrség intézményi besorolását érintő átalakítás miatt szeptember 10-e, azaz az államrendőrségi kötelekeitől megszabadult BM ÁVH felállítására halasztották a szervezet karhatalmi izmosodását.

Az MDP – Belügyi és Katonai Bizottságának egyesítésével létrehozott – Államvédelmi Bizottsága 1948. október 26-án adta áldását az államvédelmi toborzások megkezdésére,[9] majd 1949 januárjában újabb rendőri tanosztály-hallgatókat irányítottak át a BM ÁVH-hoz, olyan fiatalokat, akik rendőrnek jelentkeztek, s a kiképzés végeztével így ávéhások lettek. Az újoncok és a rendőrségtől érkezők egyaránt Kajli őrnagy szárnyai alá kerültek, parancsnokságuk az Andrássy út 68-ban rendezkedett be, és a hatóság E-ügyosztályaként nyert besorolást, összefogva a biztonsági és az őrségi–karhatalmi feladatokat. Egy külön század január 10-én útnak is indulhatott nagykanizsai állomáshelyére.[10] A dél-zalai olajmezők őrzésének feladata a Magyar–Amerikai Olajipari Részvénytársaság államosításával állt elő. Kajli már az előző év októberében javasolta Péternek, hogy rendőröket helyezzenek át az államvédelemhez, akiket aztán levelezényelnek a térségbe. Elnevezésüknek a „*Belügyminiszter Államvédelmi Hatósága Rendőri Őrségének Parancsnoksága, Nagykanizsai karhatalmi őrségi század*”-ot ajánlotta. Péter mindezt továbbította Kádárnak, aki elfogadta az állománybővítésre vonatkozó tervezetet, azonban helyesebbnek vélte „*az ÁVH legyen diszkrét testület és nem honfoglaló*”.[11]

Erőszak-reprezentáció

Pár hónap múlva viszont Kádár meghaladta a „diszkrét-államvédelem” koncepcióját, és épp azon volt, hogy a közelgő május elseje a hatóság nyilvános „premierje” legyen. Elvárta, hogy az eljövendő nagy napon a BM ÁVH díszegysége egy új egyenruhájában a rendőrség közé ékelődve vonuljon, hogy – az öltözet színe ellenére – látszódjon, nem a honvédséghez tartozik.[12] 1949. február 26-án az MDP rendőri szervezeteinek II. országos konferenciáján az egyenruha viselését „*a munkásosztály hatalmának megszemélyesítésével*” azonosította, amellyel elnyerhető a lakosság támogatása az „*ellenség felkutatásához és megsemmisítéséhez*”.[13] Pár nappal később ezért új szabású, tábori zöld uniformist rendszeresített a BM ÁVH-nál.[14] A politikai rendőrség állományába tartozók ugyanis korábban semmiféle megkülönböztető jelzést nem viseltek, szolgálatukat a rendőrség más egységeivel azonos, galambszürke uniformisban látták el. Az egyedi viseletre (pl. szovjet típusú pilotka) saját fegyvernemi jelzés is dukált: két növényág között nemzetiszínű címerpajzs, alatta keresztben puská és kard.[15] Március elején a *Magyar Rendőr* egyoldalas fényképriporttal népszerűsítette a kinézetében megújult ávéhásokat. A fotókon a fess legények rezzenéstelen arccal sorakoztak, meneteltek, járőröztek, őrséget adtak az Andrássy út 60. kapujában, és sietve riadó-kocsiba szálltak, mintegy demonstrálva a karhatalmi akció megindítását. Az illusztrációkat kísérő szöveg szerint: „*Az új egyenruha nem jelenti az Államvédelmi Hatóságnak a többi rendőri szervtől való elkülönítését, hanem az Államvédelmi Hatóság munkájának megnövekedett jelentőségének külső kifejezése. Jele a megbecsülésnek és a szeretetnek, amellyel a dolgozó nép fordul a munkásosztály ökle, az Államvédelmi Hatóság felé, amely népi demokratikus fejlődésünk során megbizonyította, hogy éber őre a dolgozók biztonságának, a demokratikus rendnek. Az Államvédelmi Hatóság további jó munkával és növekvő éberséggel fogja bizonyítani, hogy méltó az új egyenruhához.*”[16]

Nemsokára az átöltöztetett ávéhásokat immár élőben és még nagyobb tömegben csodálhatta meg a hazai nehézipar egyik bástyájának, a MÁVAG-nak a munkásgárdája is. 1949. április 26-án a gépgyár udvarán látványos külsőségek közepette adták át a hatóság képviselőinek ajándékukat, a csapatzászlót. Az ünnepségen tiszteletét tette természetesen Kádár János és Péter Gábor is, fejük felett ott díszelgett a már jól ismert felirat: „*Az Államvédelmi Hatóság a munkásosztály ökle*”, előttük pedig újdonsült karhatalmistáik feszítettek.[17]

Ugyanebben a hónapban az Államvédelmi Bizottság ülésén döntés született a honvéd határőrség átadásáról is a politikai rendőrségnek. Az első céldátum az év ősze volt, a bővítés másik iránya pedig – Kádár olvasatában – a „*csendőrségi funkciók*” ellátása a „*belső biztonsági erővel*”. A miniszter májusban a BM pártkollégiumi ülésén előrevetítette, hogy a rendőri karhatalom felszámolásával párhuzamosan az államvédelem kétféle csapaterőt fog birtokolni: a határőrséget és a vidéki rendszeremelő készülségi szervet. Mindkettő legénységét sorozással, három éves szolgálati idővel tervezték behívni, hivatásos kiképzők, tisztek, tiszthelyettesek, tisztesek parancsnoklása alatt. A belső biztonsági csapatok létszámát öt-öt és félezer főben prognosztizálta, amelyek járőrözéssel, őrs-szolgálatlaltal felügyelik a magyar vidéket. Sőt ekkor még úgy gondolta, hogy az ottani gyilkosságai ügyekben is – csendőrségi mintára – az államvédelem fog eljárni a rendőrség helyett, illetve további új feladatkörként jelölte meg a párt- és állami vezetők személyi biztosítását.[18] Az államvédelmi csapatoknál az 1949. december 31-i állapot szerint 3753-en szolgáltak, a BM ÁVH-ba ugyancsak beolvasztott határ-, folyam- és légi rendészetnél 1632 fő volt állományban.[19]

Az itt közölt kollégiumi ülésről készített jegyzőkönyv tanúskodik róla, hogy Kádár szintűgy ragaszkodott karhatalmistáinak látványos önreprezentációhoz a gazdag parasztság „*kioktatása*” során. Ahogy megfogalmazta ezt a belüleges párttársai előtt: „*el kell érni, hogy a kulák reszkeszen, a szegény örüljön, ha meglátja az új egyenruhát*”, majd bejelentette, hogy támogatja Péter javaslatát egy második különítmény felállítására.[20]

Réh Alajos és verőlegényei

Péter Gábor évekkel később börtönében elevenítette fel a vidéki akciókat. 1956. október 20-i vallomásában az áll, hogy 1946–1947 táján (!) *Rákosi Mátyástól* érkezett az ukáz a „verőcsoport” felállítására, azzal az indokkal, hogy példát kell venni a Horthy-kori erőszakos szervezetek munkamódszeréről, mivel azok külsérelmi nyomok és halálos következmények nélkül tudtak verni. Péter pedig az utasításnak megfelelően megszervezte az első 25 fős alakulatot. Az osztag feladata – szava szerint – az volt, „*hogy vidéken a falusi osztályellenség megmozdulása esetén fizikai kényszereszközt alkalmazzon*”. Vezetésükkel *Réh Alajost* bízta meg, aki minden kiszállásról jelentést tett neki, amit ő Rákosinak továbbított. A politikai rendőrség lefogott vezetője beszélt a főtájkár reakciójáról is, arról, hogy egyrészt kevesellte a kéttucatnyi verőlegényt, és legalább 100 főt akart „foglalkoztatni” a kulákok megfélemlítésére/megtörésére, másrészt nehezményezte az írott anyagokban a „bántalmazás” kifejezés használatát, helyette valamilyen árnyaltabb megfogalmazást várt el. Így került aztán a tájékoztatókba esetenként a „kezelés”, mint a tettelesség szinonimája.[21] Péter 1956-ban nem beszélt (az akkora már rehabilitált!) Kádár ominózus kollégiumi beszédéről, miként arról sem, hogy minisztere azt megelőzőleg is felszólította a kemény fellépésekre. 1948. december 13-án Kádár egy érsekivadkerti tüntetés kapcsán jelentette ki, hogy ilyen esetben a „*renitenskedő kulákokat*” be kell vinni és jól „*helybenhagyni*”.[22]

A BM ÁVH-n valamivel később megalakítottak *Princz Gyula* vezetésével egy „belső” verőcsoportot is, amely már a hatóság falai között működött, és a kihallgatottakkal, fogvatartottakkal szemben alkalmazott fizikai erőszakot. Princz 1957-ben olyan tanúvallomást tett, hogy a Réh-csoportnak speciálisan felszerelt autót bocsátottak rendelkezésére, ám azt, hogy ez mit takart valójában, nem részletezte. Ugyanakkor a különítmény ötletgazdájának *Farkas Mihályt* (akinek a perében hallgatták ki) és Rákosit nevezte meg, sőt elmondása alapján fültánúja volt, amikor utóbbi telefonon utasította Pétert a létszámemelésre.[23]

Kádár János és Farkas Mihály, 1950
Forrás: <http://www.fortepan.hu>

A szóban forgó „külső” verőcsoport parancsnokáról, Réh Alajosról a róla fennmaradt csekély számú iratból megállapítható, hogy 1910-ben született Székesfehérváron, a négy elemi elvégzése után fodrásznak tanult. Pesterzsébetre került, ahol mozgalmi szemináriumokra járt, és bekapcsolódott a letartóztatott kommunistákat és családjukat támogató, egyben az illegális párt előszobájának számító Vörös Segély munkájába. Bár sokáig elítélte, de az 1953-as vizsgálat során „kiderült”, hogy tagja volt a különutas kommunista *Weissghaus Aladár*-féle „frakciónak” (a Moszkvából igen kritikusan szemlélt mozgalom névadóját a háború után érte utol Rákosi bosszúja: 1947-ben Princz Gyula tartóztatta le, majd bebörtönözték, büntetése lejártakor internálták, csak 1956 februárjában szabadult). Réh 1942–1944 között a Weiss Manfréd Gyárban dolgozott, ekkorra már az illegális kommunista párt tagja volt, és valamilyen formában részt vett nyilasok elleni akciókban. 1945. február 1-jén szerelt fel Péter Gábor budapesti Politikai Rendészeti Osztályán, ahol detektív besorolásba került. Az ÁVO-n személykövetéseket végzett főhadnagyi rangban, majd a BM ÁVH-n századosként Péter egyik helyettese, *Szűcs Ernő* operatív B-ügyosztályán a VI., ún. lefigyelő és akcióosztály vezetője lett. S mint az alább olvasható forrásból és a fentebb hivatkozott vallomásokból kitétni, az „akciózás” részben vagy egészben a kulákverő küldetéseket takarta. Réh karrierje ezt követően tovább emelkedett, amiben nem kis szerepet játszottak a Rajk-ügy vizsgálatában szerzett „érdemei”. Vidéki tapasztalatait ugyanis a vallató szobákban „kamatoztathatta”, egyike lett a verésekkel megbízott ávéhás tiszteknek. Nem is maradt le a Rajk és társainak kivégzését követő kitüntetéslistáról sem: 1949 októberében a Köztársasági Érdemrend kiskeresztjével honorálták munkáját, majd őrnaggyá léptették elő. A Minisztertanács alá rendelt Államvédelmi Hatóságon (ÁVH) pedig a III. (operatív) Főosztály vezető-helyettesi posztját töltötte be alezredesi rangban. A korabeli minősítése „*áldozatkész, szerény*”, „*munkáját rendkívül odaadóan végző*”, csak „*elméletileg kevésbé képzett*” államvédelmi tisztnek írta le. Réh végül Péter Gáborral együtt bukott: 1953. január 7-én vették őrizetbe, de szeptember 1-én bizonyítékok hiányában szabadon engedték. Útja a Pest megyei Állat és Zsírbegyűjtő Vállalathoz vezetett, ahol előadóként dolgozott, majd az Országos Kóla- és Földgázfeldolgozó Tröszt budapesti üzemébe került ellenőri állásba.[24]

Az egyes koncepciós perek 1954 utáni felülvizsgálatakor, illetve 1956–1957-ben a Farkas Mihály és társai ügyében többször felvetődött Réh szerepe, de érthető okból komolyabb hangsúlyt a rehabilitálás alatt álló baloldaliak elleni tevékenysége kapott, sem mint a továbbra is megbélyegzett paraszti réteggel szemben elkövetett erőszakos cselekedetei. (Az általa megverték között nevesítették Rajk Lászlót, és a monstre-ügyben lefogott *Szász Béla* újságíró, illetve *Marschall László* rendőrezredest, továbbá szintén a verőcsoport tagjaként azonosították az 1950-ben az ÁVH kezei közé került szociáldemokraták, a honvéd vezérkar főnöke, Solyom László és társai, valamint a rá következő évben letartóztatott Kádár János és „áruló” csoportjának ügyében is) Mindemellett a vele kapcsolatban kihallgatott egykori beosztottja, *Tóth Endre* államvédelmi őrnagy megerősítette a vidéki kiszállások brutalitását, és konkrétan utalt az Alsódobas-Sári környékén történetekre, amikor egy „kulákok” agyonverték, egy másiknak a mellén tapostak, aki később szintén belehalt a bántalmazásokba, továbbá elmondta, hogy Réh az ilyen tetteivel rendszeresen eldicsekedett az osztályán.[25]

Az 1949. március 7-i ülés résztvevőinek felszólalásai között ugyanakkor rendre felvetődik a politikai rendőrség különleges csoportja és a közigazgatás más szereplőinek, főképp a helyi közrendészeti szerveknek az együttműködése. Kádár kifejezetten elvárta, hogy az akciókban vegyenek részt a rendőrök. Őrszemélyzetük soraiban valóban lehettek olyanok, akik rendelkeztek több évre visszanyúló karhatalmi gyakorlattal, hiszen az államvédelmi karhatalom létrehozásáig a politikai kampányfeladatokat, mint a hazai svábságot is vegzáló razzákat, a külföldről hazatérők ellenőrzését, a német kitelepítést, a magyar–csehszlovák lakosságcserét és az iskolaállamosításokat rendőri (és részben a katonai) csapatok igénybevételével vezényelték le. De ez már egy másik történet.

Dokumentum:

Sándor Imre[26] jelentése Szűcs Ernőnek a BM Politikai Kollégiuma 1949. március 7-i üléséről[27]
Budapest, 1949. március 7.

– részlet –

Jelentés
Budapest, 1949. március 7.

Kádár elvtárs napirend előtt bejelentette, hogy a Politikai Bizottság határozatára minden minisztériumban felállítják a Politikai Kollégiumokat. Nem minden minisztériumban fog kizárólag párttagokból állni, de a Honvédelmi Minisztérium és a Belügyminisztérium Politikai Kollégiuma ilyen lesz. A Kollégiumok rendszeres ülést tartanak, és ezeken megtárgyalják a minisztériumok fontosabb ügyeit. Tekintettel arra, hogy a miniszteri felelősség elvét fenn kell tartani, a Kollégiumok határozata csak akkor jogerős, ha azzal a miniszter egyetért. A Politikai Kollégiumok névsorát a Politikai Bizottság jóváhagyta, [28] és azokon változást eszközözni csak a Politikai Bizottság engedélyével lehet. A belügyi Politikai Kollégium tagjai a következők: Kádár [János], Péter [Gábor], Zöld, [29] Beér, [30] Tömpe, [31] Veres, [32] Balassa, [33] Tótkés, [34] Székely, [35] Vári [József] (az új párttitkár) elvtársak és én.

A megbeszélés napirendje a következő volt:

1. Kádár elvtárs beszámolója
2. A választói névjegyzék összeállítása
3. Kormányzati ügyek
4. Tiszti főorvosok kiadványozási joga
5. Épület ellenőrzése
6. Bejelentések [36]

[...]

A kulák elleni harc adminisztratív vonalon is folyik. A pénzügyi hatóságok nagyobb adót vetnek ki rá, apróságokért nagyobb büntetéseket szabnak ki rá, stb. Ennek következtében a kulák is megérti, hogy a proletariátus van hatalmon. Amikor a kulák megmozdul a rendszer ellen, éreznie kell a hatalom öklét. Ezen a téren sok hiba volt, mert igen sok szegény- vagy középparaszttal büntettek meg ahelyett, hogy a kulákkal éreztették volna a munkásállam szigorát. Kádár elvtárs itt kihangsúlyozta, hogy az öklöt csak akkor kell éreztetni, ha a kulák megmozdul. Ilyenkor figyelmeztetésben és „kioktatásban” kell részesíteni. Az ilyen kioktatásnál mindig meg kell mondani, hogy ha kulák létére csendben maradt volna, nem lett volna baja. Ezen a téren – mondotta Kádár elvtárs, több leleményességre van szükség, és minden eszközzel kell tudni útni. A legkisebb visszaélésnél elkobozni a rádióját, ha becsapja az államot, elvenni a jóságát, stb.

Az ÁVH-n belül egy szerv alakult – jelentette be Kádár elvtárs – azzal a különleges feladattal, hogy a renitenskedő kulákokat „kioktassák”. Lenin elvtárs azt mondta, hogy a kulák is alkalmazkodik, ha érzi az erőt. Ahol valamilyen megmozdulás van, ott az ÁVH-nak ez az operatív csoportja gyorsan beavatkozik, és ellátja a kulákok baját. Ez azonban nem elegendő, mert egy-egy ilyen akció előtt és után a rendőri szervek és a közigazgatási hatóságok állandóan legyenek akcióban.

Ennek érdekében egy-egy ilyen eseménynél a Párt, az ÁVO [sic!], a rendőrkapitány és a jegyző üljön össze, és vitassa meg a kérdést. Egy ilyen akció hosszú időre kigyógyít egy falut.

A kulákok elleni harcban több eleveenség és harci szellem kell. Mi boldogok vagyunk, hogy proletárdiktatúra van, de a kulák erről nem tud semmit. Pedig elsősorban neki kellene éreznie.

Ezeken az intézkedéseknél fokozottan kell vigyázni a középparasztra. A középparaszttal akkor lesz szövetséges, ha látja, hogy az államhatalom a szegényparaszttal minden eszközzel támogatja, arra támaszkodik, a kulákon pedig állandóan csattan az ostor. Ebben az esetben a középparaszttal helyesen fog orientálódni. De ha látja, hogy elhanyagoljuk a szegényparaszttal, a kulákokat pedig hagyjuk gyarapodni, akkor a középparaszttal is a kulákokhoz fog húzni. Ezen a téren nemcsak hiányok, hanem egészen hibás nézetek is vannak. Most a gyakorlatban az a helyzet, hogy a szegény- és a középparaszttal között húzták meg a vonalat, nem pedig a középparaszttal és a kulák között. Az olyan nézetekkel, ami a falun kialakuló osztálybékéről beszél, fel kell venni a harcot.

Ezzel a kérdéssel minden vonalon az ÁVH-nál, a rendőrségnél és a közigazgatásnál egyaránt állandóan és minden értekezleten foglalkozni kell. Ha Rákosi elvtárs olyan részletesen foglalkozott vele, [37] nekünk is bele kell mélyednünk az anyagba.

Fontos szempont ezen a téren, hogy a mi vidéki kiszállásainknál ne szálljunk meg kulákok házaiban, és még akkor is szegényparasztnál, vagy legfeljebb szegényparaszttal szimpatizáló középparasztnál szálljunk meg, ha a szállás kényelmetlenebb, és rosszabbul is fekszünk. Ez beszél az egész falunak és köteteknél is többet ér. Ebből nemcsak a paraszttal, hanem az ingadozó jegyző is ért, aki ugyanolyan, mint a középparaszttal, és akinek meggyőződésből vagy opportunitásból, de előbb-utóbb fenntartás nélkül követni kell bennünket.

[...]

Kádár elvtárs beszámolójához elsőnek Péter elvtárs szolt hozzá. Kifejtette, hogy az utóbbi időben az ÁVH jelentő szolgálata mind több kulák-megmozdulást tartalmaz. Nem minden esetben maga a kulák viszi véghez a megmozdulást, gyakran a szegényparaszttal küldi. Beszámolt Péter elvtárs arról, hogy Kádár elvtárs javaslata szerint felállítottuk azt a gyorsan mozgó különleges csoportot, amely ilyen esetekben kiszállásokat végez. Itt döntő fontosságú a gyorsaság, mert a kiszállásnak akkor kell megtörténnie, amikor az esemény még friss és a kulák még győzelmi érzésben van. A kuláknak látnia kell, hogy bár ő győzelmet érez, a hatóság már ott van és megtorlást alkalmaz.

Péter elvtárs példaképpen felhozta a pócspetri eseményeket, [38] annak bizonyítására, hogy a kulák és a pap szoros kapcsolatban állnak egymással. Elmondotta, hogy a plébánost megszököttnek hitték, holott az a falu egyik kulákjánál aludt.

A különleges csoport munkájával kapcsolatban elmondotta továbbá Péter elvtárs, hogy a munka igen nehéz, és valószínűleg két ilyen csoportra lesz szükség. Ezután kifejtette, hogy az eddig végzett ilyen irányú akcióknak tapasztalata jó. Az a kisparaszttal, aki eddig remegő kézzel köszönt a kuláknak, örömmel vette tudomásul, amikor a kulákokat alaposan megverték.

Tömpe hozzászólásában kifejtette, hogy az ÁVH ilyen irányú kiszállásai helyesek, de ezt össze kell kötni a közigazgatás munkájával, mert a kulák még ott marad, és a munkát az akció után tovább kell folytatni. Ezért javaslatot tett, hogy az ÁVH ilyen kiszállásairól utólag azonnal adjon értesítést, hogy a közigazgatás vonalán a további lépéseket meg lehessen tenni.

Veres kijelentette, hogy az intézkedések nem mindig elég gyorsak, és egy ilyen csoport nem lesz elegendő, ezért hasonló munkára a kerületi főkapitányokat és a kerületi ÁVH-vezetőket is ki kellene oktatni. Veres ezután beszámolt arról, hogy az aktív-értekezletek már össze vannak hívva. A rendőri konferenciáról szóló brosúra fogalmazványa pedig már Zöld elvtársnál van. A rendőri újságnak a konferenciával foglalkozó cikke szintén elkészült, de az újságnak ez a száma késni fog, mert az ÁVH ruhájáról készített képek még nem készültek el.

Felszólalásában Péter elvtárs felvetette azt a gondolatot, hogy a különleges csoport kiszállásait szürke rendőri egyenruhában hajtsa végre. Kádár elvtárs válaszában először erre tért ki, és két érveléssel magyarázta meg, miért helyesebb, ha új egyenruhákban végezzük a kiszállásokat. Az új egyenruha egyik jelentősége éppen abban van, hogy a fejlődés irányát dokumentálja. Jobb a kulákokat az új egyenruhában megverni, mert ez a megmagyarázásnak nem rossz módja. Városban megvalósítottuk a proletárdiktatúrát, de vidéken faluja válogatja. Van olyan falu, ahol kifejezetten kulák, burzsoá diktatúra van. Ezért kell ezeken a helyeken különleges szervek segítségével, különleges módszerekkel beavatkozni. El kell érni, hogy a kulák resztkessen, a szegény örüljön, ha meglátja az új egyenruhát. A másik érv az volt, hogy a mi hatalmunk igazságos, és ezért nincs szükségünk arra, hogy ezt a fellépésünket ilyen értelemben konspiráljuk. A lapok nem fognak írni róla, de azt mi nem bánjuk, ha az emberek beszélnek.

A rendőrség funkciói mindjobban kettéválnak. Az egyik vonalon az élet általános szabályozása, a másik vonalon pedig a politikai rend biztosítása folyik.

Arra vonatkozóan, hogy a Főkapitányságok is végezzenek hasonló munkákat, azt mondta, hogy ezek az esetek nem olyan gyakoriak, hogy a megmozdulásoknál ne tudjon lemenni ez a csoport. Azokban az esetekben pedig, amikor egy-egy kulák atrocitásáról van szó, akkor maga a helyi rendőrség elvégezheti ugyanazt.

Balassa felvetette, hogy a szürke ruhát azért látna helyesebbnek, mert ha a vidéki rendőrörsök megszokják, hogy ez a munka az ÁVH feladata, akkor ők „átengedik a terepet”, és ezen a téren passzívvá válnak. Ha pedig úgy látják, hogy ezt a munkát a rendőrség végzi el, úgy az akcióban példát látnának.

Kádár elvtárs erre válaszolva kijelentette, hogy az aggály jogos, de ennek orvossága az, hogy az ügy megbeszélésébe mindenkor vonják bele a helyi rendőrség vezetőjét, az akcióban pedig mindenkor vegyen részt a helyi örs minden tagja.

[...]

Ezután Kádár elvtárs beszélt arról, hogy fel kell állítani – Péter elvtárs javaslata szerint – a második ilyen csoportot is. Kijelentette, hogy ehhez 20–30 jó embert a Központi Kiképző Zászlóaljtól át kell helyezni az ÁVH-ra. Megjegyezte, hogy ennek a központi karhatalmi szervnek jelentősége olyan arányban csökken, amilyen arányban fejlődik az ÁVH karhatalma. Megjegyezte, hogy ezeknek a csoportoknak egy-egy politikailag képzett vezetőre és egy-egy helyettesre van szükségük. Végül leszögezte, hogy az akciók lefolyása után azonnal értesítést kell adni Tömpének és Veresnek, hogy ők azután a „kioktatást” a maguk vonalán tovább folytathassák.

[...]

(Sándor Imre)
r. örgy.

Péter Gáborr. altábornagy bajtársnak

Jelzet: ÁBTL 2.1. XI/8. – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Szervezeti egységekhez nem kapcsolódó állambiztonsági iratok, A volt Zárt irattár levéltári anyaga, BM Kollégiumi ülések anyagai – Sándor Imre aláírással. A dokumentum utolsó lapjának hátoldalán kézzel írt feljegyzés: „Szücs elvtárs! Tájékoztatlás megküldöm. III. 7. Sándor”

[1] A karhatalmi szervezetekkel kapcsolatos 2015-ben folyó kutatásaimat a Nemzeti Emlékezet Bizottsága támogatta.

[2] Péter Gábor (1906–1993) 1945 januárjában a budapesti kommunisták jelölték ki a politikai rendőrség élére, míg Tömpe András (1913–1971) a debreceni Ideiglenes Nemzeti Kormány felhatalmazottjaként fogott bele a szervezésbe. Végül májusban kettőjük között területi alapon osztották meg a feladatokat: előbbi a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának Politikai Rendészeti Osztályát, utóbbi a Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályát vezette. 1946 októberében az Államvédelmi Osztály, mint országos hatáskörű szervezet már kizárólag Péter vezetése alatt kezdte meg működését, aki egészen 1953-as letartóztatásáig maradt a politikai rendőrség vezetői székében, Tömpe pedig szovjet hírszerzőként tevékenykedett Latin-Amerikában, ahonnan 1959-ben tért haza.

[3] Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (továbbiakban: ÁBTL), 1.1. 1. d. A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztály vezetőjének 41. számú körölvénye, 1946. június 20.

[4] ÁBTL 1.2. 214/1947. számú napiparancs, 1947. szeptember 25. Vladár Sándor leváltásáról az MDP Belügyi Bizottságának 1948. július 6-i ülésén született döntés, további életútjáról ez ideig nem kerültek elő dokumentumok.

[5] ÁBTL 1.2. 173/1948. számú napiparancs, 1948. július 30. Kajli Józsefet (1915) Péter Gábor 1950-ben az Államvédelmi Hatóságon belül a Határőrség és Belső Karhatalom élére állította, de az év novemberében elbocsátották a szervezettől, ezt követően az Észak-magyarországi Vegyiművek főmechanikus-helyettese lett, 1956-ban a Gázszolgáltató Vállalat önálló gyártmányszerkesztőjeként volt foglalkoztatva.

[6] Jegyzőkönyv az MDP Belügyi Bizottságának üléséről, 1948. július 6. Közli: *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 2. Az Államvédelmi Osztály 1946–1948.* Szerk.: Krauhalsán Zsolt–Müller Rolf. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó, Bp., 2015, 358–360.

[7] Jegyzőkönyv az MDP Belügyi Bizottságának üléséről, 1948. július 12. Uo. 361–364.

[8] Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban: MNL OL), XIX-B-1-r 91. d. 96. t. A BM ÁVH Rendőri Őrség parancsnokának jelentése a belügyminiszternek a Központi Kiképző Zászlóaljtól az államvédelmi Rendőri Őrség Parancsnokságához áthelyezett rendőrök továbbképzéséről, illetve vizsgára előkészítéséről, 1948. december 7

[9] MNL OL M-KS 276. f. 84. cs. 11. ő. e. Jegyzőkönyv az MDP Államvédelmi Bizottságának 1948. október 26-i üléséről.

[10] ÁBTL 2.1. XI/4. (Javaslatok a BM és az ÁVH szervezeti felépítésére – jelentések, kimutatások.) Javaslat a hatóság szervezeti formájának lerögzítésére, 1948. október 20.; Uo. Egy dátum nélküli javaslatban Kajli ügyosztálya a II. számon szerepel, Őrségi- és Biztosító alosztállyal, illetve a Köztársasági elnök őrségével; MNL OL XIX-B-1-r 91. d. 98. t. A belügyminiszter 200.698/1949. IV. 1. BM számú rendelete a Központi Kiképző Zászlóaljból a BM ÁVH-ba való áthelyezésekről, 1949. január; Uo. A Központi Kiképző Zászlóalj parancsnok-helyettesének jelentése a belügyminiszternek a külön-század útba indulásáról, 1949. január 22.

[11] MNL OL XIX-B-1-r 91. d. 98. t. Kajli József javaslata Péter Gábornak a dél-zalai olajmezők biztosítására felállítandó karhatalmi őrségi századról, 1948. október 14. Rajta Kádár János kézzel írt megjegyzése, 1948. október 24.

[12] ÁBTL 2.1. XI/8. (BM Kollégiumi ülések anyagai.) Jelentés a Politikai Kollégiumról, 1949. február 14. Péter Gábor 1949. március 1-jével állította fel a debreceni, miskolci, pécsi, szegedi, székesfehérvári, szolnoki és szombathelyi karhatalmi századokat, egyidejűleg a már korábban megszervezett nagykanizsai századot a szombathelyi század parancsnokságnak rendelte alá. Elnevezésük ekkor hivatalosan is „Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága Rendőri Őrségének Parancsnoksága debreceni (miskolci stb.) karhatalmi százada” lett. Lásd az 1949. március 1-jén kelt 250.824/1949. ÁVH. ein. számú rendeletet, közli: ÁBTL 2.8.1. A Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága vezetőjének 9/1949. sz. állományparancsa, 1949. március 4.

[13] A Magyar Dolgozók Pártja rendőrségen dolgozó tagjainak II. országos értekezlete. *Magyar Rendőr*, 3. évf. 5. sz. (1949. március 1.) 3–6. Szendy György volt államvédelmi tiszt a Farkas-ügy vizsgálata során azt vallotta, hogy Kádár az értekezleten kijelentette: ha máshogy nem megy, akkor a kuláknak „kézzelfogható eszközökkel kell megmagyarázni a proletárdiktatúrát”. Lásd ÁBTL 3.1.9. V-150019/1. Jegyzőkönyv Szendy György kihallgatásáról, 1956. október 5.

[14] A belügyminiszter 700.520/1949. ÁVH. B. M. számú rendelete a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága állományába tartozók külön egyenruházati és felszerelési tárgyainak rendszeresítése tárgyában, 1949. február 28. *Rendőrségi Közlöny*, 5. évf. 10. sz. (1949. március 15.) 260.

[15] A fegyvernemi jelzés bevezetéséről ez ideig dokumentumot nem sikerült fellelni, de a korabeli fényképeken látható, illetve nagy mennyiségben őrzi a Hadtörténeti Intézet és Múzeum Egyenruha- és Felszerelés Gyűjteménye. Külön köszönet a gyűjtemény vezetőjének, Bacsoni Tamásnak az azonosításban nyújtott együttműködéséért.

[16] Új egyenruhát kapott az Államvédelmi Hatóság. *Magyar Rendőr*, 3. évf. 5. sz. (1949. március 1.), oldalszám nélkül. A lap dátumozása nem takarja a valós megjelenését, hiszen abban a március 5–6-i MDP Központi Vezetőségében elhangzott Rákosi-beszédről is tudósítottak.

[17] Az eseményről fényképes tudósítást közölt a *Szabad Nép* 1949. április 28-i száma az 5. oldalon A munkásosztály hűségese fiait, rendünk, biztonságának őrzőit ünnepelték a MÁVAG dolgozói címmel. Lásd még *Fénnyel írott történelem. Magyarország fotókrónikája 1945–2000.* Szerk.: Jalsovszky Katalin–Stemlermé Balogh Ilona. Helikon Kiadó, Bp., 2001, 170. Bővebb képi dokumentációt őriz: a Magyar Távirati Iroda/Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap Fotóarchívum FMAFI 1949/667.029. szám alatt, illetve Bauer Sándor fotóriporter felvételei megtalálhatók a fortepan.hu internetes oldalon, lásd a 128485, 128490, 128530, 128536, 128537, 128547. számú képeket.

[18] ÁBTL 2.1. XI/8. Jelentés a Politikai Kollégiumról, 1949. május 23.

[19] MNL OL XIX-B-1-au 26. d. Feljegyzés Szendi György részére, 1950. december 9.

[20] ÁBTL 2.1. XI/8. Jelentés a Politikai Kollégiumról, 1949. március 7.

[21] ÁBTL 3.1.9. V-150019/1. (Farkas Mihály és társai.) Jegyzőkönyv Péter Gábor tanúkihallgatásáról, 1956. október 20. Újabb a közvetlen erőszak szerepéről a hagyományos paraszti társadalom felszámolásának folyamatában: Ö. Kovács József: Állami erőszak, paraszti társadalom, kollektívizálás – kutatási kérdések és válaszok. In: *Állami erőszak és kollektívizálás a kommunista diktatúrában.* Szerk.: Horváth Sándor–Ö. Kovács József. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Bp., 2015, 29–48.

[22] ÁBTL 2.1. XI/8. Jelentés a BM Politikai Kollégiumról, 1948. december 13.

[23] ÁBTL 3.1.9. V-150019/1. Jegyzőkönyv Princz Gyula tanúkihallgatásáról, 1957. január 29. Princz Gyula (1905–1969) 1945-ben csatlakozott a politikai rendőrséghez, az ÁVO-n a személykövetésekért felelős alosztályvezető lett, 1948 elején átkerült a vizsgálati részlegre, az ÁVH-n a Börtönügyi Osztályt bízták rá.

1951 januárjától pályáját a büntetés-végrehajtásnál folytatta, egészen 1953. január 8-i letartóztatásáig. A Péter-ügyben nyolcévi börtönre ítélték, az 1957-es perújítás során a Legfelsőbb Bíróság büntetését helybenhagyta, egyúttal azt az 1953-as közkegyelem folytán felére csökkentette. Szabadulása után a vendéglátásban dolgozott. Az államvédelmi szervek működését is ellenőrző Farkas Mihályt (1904–1965) 1956. október 13-án tartóztatták le, végül a forradalom után, 1957-ben 14 évi szabadságvesztésre ítélték. 1960-ban egyéni kegyelemmel szabadult, majd a Gondolat Kiadónál dolgozott.

[24] Karrieradatait lásd ÁBTL 2.1. VI/53. (Réh Alajos.) Feljegyzés Réh Alajos őrnagyról, d. n.; Uo. Szabadlábba helyezési határozat, 1953. szeptember 1.; Kimutatás a Magyar Rendőrség Budapesti Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztályának végleges szolgálatában álló alkalmazottakról a folyó évi június 23-án kelt 114/1945. számú Főkapitányi napiparancs 12. pontjában foglalt rendelkezések szerint. 1945. július 3. Közli: *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 1. A politikai rendészeti osztályok 1945–1946.* Szerk.: Krahulcsán Zsolt–Müller Rolf. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó, Bp., 2009, 353–366., lásd 356.; Tervezet az Államvédelmi Tanosztály felállítására, 1948. július 16. In: uő: *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 2...* 365–378., lásd 375; ÁBTL 2.1. XI/4. Javaslat a hatóság szervezeti formájának lerögzítésre, 1948. október 20; A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 9.600/1949. MT. sz. határozata kitérítésekről. *Rendőrségi Közlöny*, 5. évf. 26. sz. (1949. november 1.) 760–761.; ÁBTL 1.3. 241/1949. számú napiparancs, 1949. október 18. (Benne Réh Alajos soron kívüli őrnagyi előléptetése.); MNL OL M-KS 276. f. 53. cs. 298. ó. e. Czinege Lajos és Fekete Károly jelentése a nagyobb politikai ügyek vizsgálatában részt vett államvédelmi tisztek tevékenységéről, 1956. július 7; ÁBTL 2.1. IX/64. (Kimutatás a koncepciós ügyekben részt vett államvédelmi vezetőkről és beosztottakról.) Réh Alajos av. alezredes, 1962. április 9.

[25] ÁBTL 2.1. IX/64. Réh Alajos av. alezredes, 1962. április 9. A dokumentum szerint 1956-ban következetesen tagadta a verőcsoport létezését. A Rajk-ügyről 1954-ben tett vallomásait lásd ÁBTL 2.1. I/1-d. (Rajk László és társai.) Szerepéről lásd még MNL OL M-KS 276. f. 74. cs. 35. ó. e. Egri Gyula jelentése Nagy Imrénének az államvédelmi tisztek ügyében, 1955. február 8.; ÁBTL 2.1. IX/2. (Összefoglalók koncepciós ügyekben.) Összefoglaló a „Rajk-ügy”-ről, 1962. január 12.; Uo. Összefoglaló a „Sólyom László és társai ügyében”, 1962. január 13.; Uo. Összefoglaló a „szociáldemokraták” ügyében, 1962. január 20. Uo. Összefoglaló a „Kádár-ügy”-ben, 1962. január 25; MNL OL M-KS 276. f. 53. cs. 298. ó. e. Czinege Lajos és Fekete Károly jelentése a nagyobb politikai ügyek vizsgálatában részt vett államvédelmi tisztek tevékenységéről, 1956. július 7.

[26] Sándor Imre: százados, a Belügyminisztérium épületében működő BM ÁVH kirendeltség vezetője.

[27] A dokumentumból korábban részleteket közölt Kajári Erzsébet: A hajdunánási „kulák-ügy” 1951-ben. In: *Trezor 1. A Történeti Hivatal évkönyve 1999.* Szerk.: Gyarmati György. Történeti Hivatal, Bp., 1999, 209–228., lásd 210–212. Tévesen március 9-ei ülésként foglalkozik vele Huszár Tibor: *Kádár János politikai életrajza 1912–1956. 1. kötet.* Szabad Tér Kiadó – Kossuth Kiadó, Bp., 2001, 2003, 134–135. Továbbá Varga Zsuzsanna: Célkeresztben a falusi osztályellenség. Kulákok az osztályharcos igazságszolgáltatás gépezetében. In: *„Kítaszítottak”. Emberek, sorsok, politika a XX. század közepének Magyarországn.* Szerk.: Pallai László. [Debreceni Egyetem] Hajdunánás, 2012. 121–142. lásd 130–133.

[28] Lásd MNL OL M-KS 276. f. 53. cs. 22. ó. e. Jegyzőkönyv az MDP Politikai Bizottságának üléséről, 1949. március 3.

[29] Zöld Sándor: a BM adminisztratív államtitkára.

[30] Beér János: a BM Elnöki Főosztályának vezetője.

[31] Tömpe István: a BM Közigazgatási Főosztályának vezetője.

[32] Veres József: a BM Közrendészeti Főosztályának vezetője.

[33] Balassa Gyula: országos rendőrfőkapitány.

[34] Tókécs Ottó: a miniszteri titkárság vezetője.

[35] Székely Lajos: a BM Közigazgatási Személyzeti Osztály vezetője.

[36] Az ülés témái közül csak az 1. pontban tárgyalt kulákverésekre vonatkozó részeket közlöm.

[37] Két nappal korábban a párt Központi Vezetősége előtti beszédében Rákosi kiemelten foglalkozott a kulákságnak szánt „csapásokkal”. Lásd MNL OL M-KS 276. f. 52. cs. 5. ó. e. Jegyzőkönyv az MDP Központi Vezetőségének üléséről, 1949. március 5–6.

[38] 1948. június 3-án Pócsperiben az iskolaállamosítások elleni megmozdulás egy rendőr halálával végződött. A gyilkossági ügyként kezelt esetet brutális megtorlás követte a faluban, hangos egyházellenes médiakampány bontakozott ki, és karhatalmi akciósorozat vette kezdetét országszerte.

Címkék:

[rendőrség](#) ^[5]

[ÁVO](#) ^[6]

[ÁVH](#) ^[7]

[vidék](#) ^[8]

[parasztság](#) ^[9]

[kulák](#) ^[10]

Kiadás: 18. évfolyam (2018) 1-2. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/kulakverok-allamvedelmi-eroszak-a-falvakban-1949>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/kulakverok-allamvedelmi-eroszak-a-falvakban-1949>

[2] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/tompe.jpg>

[3] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/peter_gabor.jpg

[4] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/3.mullerhez.jpg>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rendorseg>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/avo>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/avh>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/videk>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/parasztság>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kulak>